



SERWIS

INFORMACYJNY
POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ

Nr SPECJALNY
18 listopada 1992r.

TECHNICAL UNIVERSITY
OF GDAŃSK

and the:

CONSERVATION OFFICER
OF THE GDAŃSK PROVINCE

ARCHAEOLOGICAL MUSEUM
OF GDAŃSK

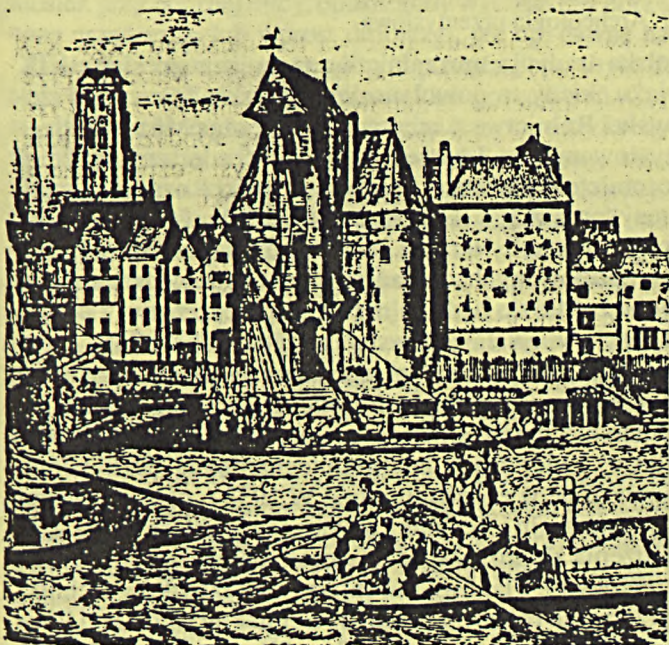
GDAŃSK ARCHDIOCESE
OF THE

ROMAN-CATHOLIC CHURCH

**Preliminary Invitation
and Call for Papers**

International Seminar

**PRESERVATION OF THE
INDUSTRIAL HERITAGE
- GDAŃSK OUTLOOK**



Gdańsk, Poland
May 11-14, 1993

Politechnika Gdańska wspólnie z Państwową Służbą Ochrony Zabytków i Muzeum Archeologicznym w Gdańsku, podjęła się nowatorskiego przedsięwzięcia organizacji seminarium nt. "Ochrony Zabytków Techniki", które odbędzie się w dniach 11-14 maja 1993r. Jego zorganizowanie ma na celu zwrócenie uwagi na dziedzictwo kultury materialnej naszego regionu, szczególnie w aspekcie technologiczno-ekonomicznym.

Region Gdański stanowi znakomity teren obserwacji dziejów postępu technicznego. Także na terenie naszej Uczelni znajdują się obiekty godne uwagi. Sądzę, że tematyka Seminarium wzbudzi zainteresowanie pracowników Politechniki Gdańskiej i zaowocuje aktywnym uczestnictwem w opracowaniu referatów, a także podczas samych obrad. Mam nadzieję, że efekty Seminarium przyczynią się również do humanizacji wiedzy technicznej, stanowiąc zarazem wkład naszego środowiska w ogólnoeuropejski nurt intelektualny związany z ochroną dziedzictwa przemysłowego i konserwacją krajobrazu kulturowego.

Zapraszam więc serdecznie do udziału w organizowanym Seminarium.

Rektor PG
Prof.dr hab.inż. Edmund Wittbrodt

KOMITET ORGANIZACYJNY SEMINARIUM

- Waldemar AFFELT, mgr inż.,
- PG Sekretarz Seminarium
- Andrzej BARANOWSKI, dr inż. arch.,
- PG Dziekan Wydziału Architektury
- Zbigniew CYWIŃSKI, prof. dr hab. inż.,
- PG Przewodniczący Seminarium
- Marcin GAWLIŃSKI, dr inż. arch.,
- Konserwator Wojewódzki w Gdańsku
- Wiesław GRUSZKOWSKI, prof. dr inż. arch.,
- PG
- Andrzej JANUSZAJTIS, dr inż.,
- Przewodniczący Rady Miasta Gdańska
- Wojciech MICHALAK, mgr,
- Kustosz Muzeum Archidiecezjalnego w Gdańsku
- Wojciech PANER, mgr,
- Dyrektor Muzeum Archeologicznego w Gdańsku
- Czesław TARASZKIEWICZ, dr inż.,
- PG Dziekan Wydziału Budownictwa Lądowego
- Roman WIELOCH, dr inż.,
- PG
- Edmund WITTBRODT, prof. dr hab. inż.,
- Rektor Politechniki Gdańskiej
- Andrzej ZBIERSKI, dr,
- Dyrektor Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku

Wstępna informacja o Gdańskim Seminarium Ochrony Zabytków Techniki podaliśmy w SERWISIE Nr 23 z dn.7 lipca 1992r. Jest to pionierskie przedsięwzięcie, a jego obradom towarzyszyć będą wycieczki techniczne, wystawy i imprezy artystyczne. Międzynarodowy Komitet Doradczy pomaga w popularyzacji Seminarium w środowiskach międzynarodowych, zainteresowanych problematyką humanizacji kształcenia inżynierów oraz zabytkami techniki, przemysłu i inżynierii.

DZIEDZICTWO PRZEMYSŁOWE W GDAŃSKIM KRAJOBRAZIE KULTUROWYM

Dokument Końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, która obradowała w ubiegłym roku w Krakowie, zawiera między innymi następujące stwierdzenie: " /-/ wiodącego znaczenia nabiera ochrona i konserwacja krajobrazu kulturowego realizowane drogą współpracy międzynarodowej". Konieczność połączenia wysiłków na rzecz ochrony środowiska naturalnego i kulturowego, potrzeba kompleksowego spojrzenia na zastany świat, ponownego przemyślenia roli, jaką spełniamy przekształcając otoczenie - ów krajobraz kulturowy, który pozostawimy następnym pokoleniom - wszystko to staje się wyzwaniem dla szkolnictwa, nauki i techniki.

Przemiany ustrojowe kraju wraz z przekształceniami własnościowymi stworzyły zupełnie nową sytuację w sferze ochrony dóbr kultury. Niezbędne staje się inicjowanie społecznych akcji popularyzatorskich, pozwalających dostrzec w otoczeniu istotne znamiona dawności, godne przetrwania i ochrony, a tym samym wysiłku, którego to z pewnością wymaga.

W dniach 19-21 października br. odbył się I Sejmik Konserwatorski Śląska i Nadodrza przygotowany między innymi przez Instytut Historii Architektury, Sztuki i Techniki Politechniki Wrocławskiej. Tematem obrad było "Dziedzictwo przemysłowe i techniczne a procesy przemian gospodarczych Polski". Zebrani przedstawiciele państwowych służb konserwatorskich, administracji samorządowej i państwowej oraz entuzjaści i osoby zainteresowane zgodnie potwierdzili potrzebę upowszechniania idei ochrony zabytków techniki, szczególnie zagrożonych w dobie rewolucyjnych przemian własnościowych. Zanik centralnych źródeł finansowania, brak zainteresowania samorządów lokalnych i powszechny brak pietyzmu wobec obiektów pomniejszych, niemonumentalnych z trudem, a często wcale nie postrzeganych jako zabytkowe i warte ochrony, stanowią utrudnienie w realizacji Rekomendacji Rady Europy Nr R(90)20 "O ochronie i konserwacji Europejskiego Dziedzictwa w zakresie zabytków przemysłu, techniki i inżynierii" z 13 września 1990 r.

Inne kraje posiadając wieloletnie doświadczenia, mogą pochwalić się różnorodnymi inicjatywami, między innymi w zakresie tzw. ekomuzeów. Często przy aprobacie lokalnej społeczności, popartej naukowymi opracowaniami, tworzone są "żywe" skanseny przemysłowe, z dawnymi urządzeniami, które mogą być nadal eksploatowane. Stanowią one atrakcję turystyczną i zarazem znakomity materiał dydaktyczny. Dla uporządkowania obszernych opracowań z zakresu historii techniki i kultury przyjęto następującą międzynarodową klasyfikację tematyczną, obowiązującą w Skandynawii:

1. Tematyka ogólna i prace zbiorowe (dotyczące co najmniej dwóch obszarów tematycznych wg pkt. od 7 do 17);
2. Historiografia i dokumentacja (bibliografie, przewodniki, zestawienia, problematyka bibliotekarstwa i archiwistyki);
3. Biografia;
4. Stowarzyszenia techniczne, edukacja techniczna (w tym: muzealnictwo, wystawiennictwo);
5. Historia ekonomii, polityki oraz nauk o społeczeństwie (w tym rozwój przestrzenny i regionalny);
6. Ogólne zależności między techniką a kulturą, filozofia techniki;

7. Budownictwo - zagadnienia ogólne i szczegółowe:

- 7.1. Architektura i konstrukcje budowlane;
- 7.2. Mosty, porty, tunele, zapory;
- 7.3. Miernictwo geodezyjne, przyrządy i mapy, kartografia, inżynieria komunalna, wodociągi i kanalizacja;

8. Komunikacja - zagadnienia ogólne i szczegółowe:

- 8.1. Komunikacja lądowa (drogi i pojazdy, koleje);
- 8.2. Komunikacja morska (statki, nawigacja i żegluga, kanały i jednostki pływające);
- 8.3. Komunikacja powietrzna i międzyplanetarna (samoloty i pojazdy kosmiczne);

9. Przemiana energii (hydraulika, silniki spalinowe, silniki parowe, elektrociepłownie, sieci przesyłowe energii elektrycznej, oświetlenie, ogrzewanie i wentylacja, chłodnictwo, elektrownie konwencjonalne, jądrowe i solarne);

10. Technologia materiałowa-zagadnienia ogólne i szczegółowe:

- 10.1. Przemysł ciężki: kopalnictwo rud metali, przetwarzanie, metalurgia;
- 10.2. Przemysł chemiczny: ropa naftowa i gaz, węgiel, wulkanizacja, tworzywa sztuczne;
- 10.3. Przemysł ceramiczny: szkło, cement, ceramika, sól;
- 10.4. Przemysł lekki: papier, tarcica, tkaniny, skóra, kości;
- 10.5. Biotechnologia;

11. Elektryczność, elektronika, mechanika, elektromechanika, obróbka mechaniczna i elektromechaniczna, automatyka (narzędzia, maszyny i urządzenia, sprzęt pomiarowy i kontrolny, mierniki czasu, przekaźniki);

12. Komputeryzacja (komputery, kalkulatory);

13. Środki przekazu i nośniki informacji (druk i rozpowszechnianie, telegraf, telefon, radio, fonograf i nagrania, fotografia);

14. Rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze;

15. Organizacja i stosunki pracy, zatrudnienie w przemyśle (techniki zarządzania, technologia produkcji masowej);

16. Technika wojskowa;

17. Archeologia przemysłowa.

Polska tradycja muzealnictwa technicznego sięga XIX wieku, kiedy to powołano Warszawskie Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. Ustępowało ono rangą Muzeum Przemysłowemu we Lwowie, które choć młodsze, szybciej dorobiło się znaczącej kolekcji. W myśl Rozporządzenia Prezydenta R.P. z dn. 6 marca 1928 roku "środki produkcji minionych wieków - od najprostszych narzędzi do skomplikowanych zakładów przemysłowych stanowią cenne źródło do badania rozwoju społeczeństwa i podlegają ochronie ustawodawstwa zabytkowego". Zabytkiem budownictwa przemysłowego nazwano budynek z urządzeniem mechanicznym do produkcji, a także dzieło inżynierskie przetwarzające energię przyrody (np. wody, wiatru, zwierząt) w energię mechaniczną, wzniesione i urządzone w epoce minionej. W 1933 r. otwarto Muzeum Przemysłu i Techniki w Warszawie, które prócz gromadzenia zbiorów zapoczątkowało opiekę nad obiektami terenowymi. Planową inwentaryzację zabytków techniki i przemysłu rozpoczął Zakład Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej w 1936 r. W otwartym w 1955 r. Pałacu Kultury i Nauki znalazło siedzibę Centralne Muzeum Techniki. Jego placówką terenową na Ziemi

Gdańskiej jest Zabytkowa Kuźnia Wodna na Potoku Oliwskim.

W międzynarodowym towarzystwie zabytkoznawców funkcjonuje pojęcie "polskiej szkoły konserwacji". Wielkie przedsięwzięcia odbudowy zniszczeń wojennych w Warszawie i działań rewaloryzacyjnych w Krakowie były tematem setek referatów, zapewniając tym miastom międzynarodową renomę i zainteresowanie. Na ich politechnikach rozwinęło się szkolnictwo konserwatorskie, którego absolwenci znajdują zatrudnienie w najbardziej prestiżowych instytucjach, także zagranicznych. W Hiszpanii, Francji i Włoszech intensywnie rozwija się szkolnictwo konserwatorskie na poziomie niższym niż uniwersytecki, mające często charakter reorientacji zawodowej. Absolwentami są wysoko kwalifikowani rzemieślnicy, technicy lub inżynierowie, dobrze przygotowani do realizacji przedsięwzięć z zakresu rehabilitacji różnego rodzaju obiektów budowlanych i inżynierskich. Podczas trwania targów "House-building '92" delegacja francuskiego regionu Limousin wyraziła zainteresowanie nawiązaniem współpracy na tym właśnie polu. Przedstawiciel "Les Compagnons du Tour de France" z dumą podkreślał, iż nie tylko obiekty materialne odzyskują swoje pierwotne piękno dzięki talentowi i kwalifikacjom zawodowym ich absolwentów, ale przede wszystkim dawne rzemiosło, tak potrzebne w realizacji ochrony zabytków, nadal istnieje, umiejętnie "konserwowane" przez ten szczególny system edukacyjny. Oprócz poznawania warsztatowych tajników, studenci zdobywają wiedzę o organizacji i kierowaniu, nowoczesnych technikach wspomagania decyzji, a także uczą się projektować z wykorzystaniem komputera.

Rozwój gospodarczy krajów postindustrialnych stworzył warunki innej interpretacji pojęcia kultury, znacznie rozszerzając je poza potoczne rozumienie. Dzieła sztuki przestały być głównymi obiektami badań kulturoznawców, którzy studiując dzieje cywilizacji uważnie analizują historię nauki i postępu technicznego. Monumentalne zabytki na ogół mają swoich gospodarzy i zajmują trwale miejsce w świadomości lokalnej społeczności, a pomniejsze jak np. mostek przy bocznej ulicy, opuszczony warsztat czy porzucone urzędnictwo, lub wprost drobiazgi, jak np. dawne narzędzia nie cieszą się szczególnym poważaniem, chyba że stają się przedmiotem kolekcjonerskich poszukiwań. Często dziś się zdarza, że nowy właściciel otrzymawszy kredyt na modernizację, nie baczy na metrykę maszyny, którą złomuje. Upowszechnienie sposobu postrzegania dziedzictwa kulturowego w obiektach pomniejszych, drugo- i trzeciorzędnych, posiadających swoją historię, stanowiących świadectwo poziomu cywilizacyjnego w niezbyt nawet odległych czasach, będących nośnikami ukrytych znaczeń i opowieści o ludziach, którzy przeminęli, o wytworach ich pracy, które istnieją, a często z pożytkiem nadal funkcjonują - to między innymi cel popularyzacji pojęcia "Zabytek Techniki".

Mówienie o technice w ujęciu historycznym zawiera w sobie także inny, nader istotny aspekt, którym jest wyluskanie treści humanizujących technikę i wykorzystanie ich w procesie edukacji inżyniera. Politechnika Gdańska w bieżącym roku wielokrotnie była miejscem spotkań i obrad, także o międzynarodowym charakterze, na temat humanizacji kształcenia politechnicznego. Proces ten od dawna realizowany w najbardziej uprzemysłowionych krajach świata znalazł się obecnie na porządku dziennym dyskusji

krajowych. **GDAŃSKIE SEMINARIUM OCHRONY ZABYTKÓW TECHNIKI** może stanowić dobry początek, zwracając uwagę nauczycieli akademickich na treści, które wprowadzone do wykładu, "zmiękcza" sztywne kanony technicznego nauczania, dając okazję do historyzoficznej refleksji o dziejach i rozwoju danej dyscypliny nauki lub dziedziny wiedzy. Można także pomyśleć o fakultatywnym cyklu wykładów poświęconych historii nauki i techniki. Obrady Seminarium umożliwią zapewne nawiązanie bezpośrednich kontaktów z przedstawicielami ośrodków krajowych i zagranicznych instytucji związanych z tą problematyką.

Spodziewany jest udział przedstawicieli następujących organizacji międzynarodowych:

- *The Society for the History of Technology (SHOT);*
- *The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage (TICCIH);*
- *Council of Europe, Division for Cultural Heritage;*
- *International Committee for the History of Technology (ICOHTEC);*
- *International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property (ICCROM).*

Dotychczas Sekretariat Seminarium otrzymał zgłoszenie niżej podanych referatów:

- *Conservation and new towns;*
- *An overview of the world industrial archaeology;*
- *Preservation of the "Dar Pomorza" through dry docking;*
- *Adaptation of the water-tower for a church center: case study from the Helmskie Hill in Szczecin;*
- *Technical monuments of hydro-technology from Region of Żuławy;*
- *Hydraulic forge on the Oliwa Creak - case study;*
- *Astronomic Clock at the St. Mary Church in Gdańsk;*
- *The role of industrial heritage-general aspects;*
- *Modern interpretation of industrial town-planning in the past;*
- *Tribute to a Pioneer Bridge and its Author;*
- *Hydraulic engineering in the Province of Kielce- problems of the preservation;*
- *Suggestion for the technical, industrial and engineering heritage oriented walk in Gdańsk;*
- *Remains of the technical solutions at the Franciscans Church in Gdańsk;*
- *Concept of the Ecomuseum in Lower-Silesian Region;*
- *Glassware manufacturing techniques past and present;*
- *The industrial heritage of Granary Island in Gdańsk;*
- *Amber working traditions in Northern Poland;*
- *Bone and antler working techniques in Early Medieval Gdańsk.*
- *Five oldest clocks of Gdańsk;*
- *XIX-century railway station in Miechucino - case study;*
- *Preservation and Protection issues of industrial heritage in the Gdańsk Province;*
- *Reconstruction of the historical bridges in Olsztyn.*
- *Industrial inspiration in the Arts;*
- *Theme of the industrial heritage of Gdansk in literature;*
- *Exampels of technical problems concerning the rehabilitation of historical structures in Gdańsk;*
- *Technical heritage in rural landscape - Żuławy Wiślane;*
- *Four centuries of the Neptun's Fountain in Gdańsk;*
- *Historical development of railways in Northern Poland;*

- *Historical changes of railway network in the Gdańsk Region;*
- *History of railway line Wrzeszcz-Kokoszki;*
- *Historical machinery, instalation and equipment of the railway heritage in the Gdansk Province;*
- *Last contact between the human body and technology;*
- *Narrow-gauge railways in Żuławy;*
- *Old "Space devise" at the Technical University of Gdańsk.*

Mimo obfitości zgłoszeń wiele tematów nadal czeka na swojego autora. Z pewnością byłoby pożytecznie, aby zostały opracowane następujące zagadnienia:

- Gdańsk: Przyfabryczne osiedla robotnicze;
- Gdańsk: Udział współczesnej techniki w odbudowie miasta (konstrukcje fundamentowe, dachowe, itp);
- Gdańsk: XIX-wieczne centrum energetyczne na Ołowiance;
- Gdańsk: Rozwój współczesnego organizmu portowo-stoczniowego na bazie nowożytnych fortyfikacji miejskich;
- Gdańsk: Dawna technologia warzelnicza w Browarze Gdańskim;
- Gdańsk: Żuraw Gdański-mechanizm wyciągowy;
- Gdańsk: Wielki Młyn-młynówka;
- Gdańsk: Wyposażenie Starej Apteki przy ul.Długiej;
- Oliwa: Mechanizm ruchowy prospektu organowego Katedry w Oliwie;
- Oliwa: Rola Cystersów w rozwoju gospodarczym Gdańska i okolic;
- Sopot: Dzieje Sopockiego Mola i Łazienek;
- Sopot: Gazownia (zbiornik, budynki);
- Sopot: Zakład Balneologiczny;
- Tczew: Mosty przez Wisłę;
- Tczew: Adaptacja budynku przemysłowego na Muzeum Wisły;
- Gdynia: Koncepcja miasta portowego lat dwudziestych XXw.;
- Gdynia: Wyposażenie nabrzeży portowych;
- Gdynia: Portowe obiekty magazynowe i przetwórcze;
- Wykorzystanie budynków przemysłowych do innych funkcji;
- Ochrona i przebudowa dawnych stałków rzecznych;
- Zespół elektrowni wodnych na Raduni;
- Dawne wyposażenie i technologia zakładów produkcyjnych;
- Politechnika Gdańska: Dawne wyposażenie laboratorium Wydziału Elektrycznego;
- Politechnika Gdańska: Rozwiązania technologiczno-konstrukcyjne elektrociepłowni (komin, instalacja, urządzenia.);
- Politechnika Gdańska: Laboratorium Wytrzymałości Materiałów (budynek, wyposażenie);
- Politechnika Gdańska: Zabytkowe wyposażenie laboratorium fizycznego i chemicznego;
- Politechnika Gdańska: Symbolika detalu architektonicznego budynków uczelnianych.

Zbliżają się obchody 1000-lecia Gdańska. Przez dziesiątki lat swojej historii było to największe miasto Korony i jedno z nielicznych, czerpiące dochody z wyspecjalizowanej

działalności jaką było okrętownictwo i związane z nim rzemiosła. Będąc handlowo - gospodarczą potęgą, Gdańsk utrzymywał kontakty w obszarze określonym między innymi przez Kolonię, Bergen, Brugię, Londyn, Genuę, Wenecję, Dubrownik, Lwów, Nowogród.

Międzynarodowa opinia publiczna kojarzy z Gdańskiem tragiczną datę 1 września 1939 roku, a także fenomen "Solidarności". Natomiast fakt kunsztownej odbudowy miasta z ruin zniszczeń wojennych jest czasami jakby niezauważany. Odtworzono budynki, maksymalnie wykorzystując oryginalne fragmenty i detale architektoniczne, układ urbanistyczny, uczytelniając nawet linię zabudowy nieistniejących pierzeji. Proces przywracania dawnego oblicza miasta, które miało nie istnieć, wkrótce osiągnie swoje półwiecze. Członkowie Komitetu Gdańskiego Seminarium Ochrony Zabytków od wielu lat uczestniczą w tym procesie, a nestorem wśród nich jest dr inż. Roman Wieloch, który otrzymał dyplom inżynierski w murach naszej Uczelni w 1937r.

Gdańskie Seminarium Ochrony Zabytków Techniki to dobra sposobność, aby raz jeszcze wspomnieć dzieje Gdańska w ich szczególnym aspekcie - dokonaniach technicznych i rozwoju społeczno - gospodarczego. Okolicznościowa publikacja materiałów konferencyjnych pozwoli zapewne na utrwalenie w międzynarodowych środowiskach nauki i techniki szczególnych danych o Gdańsku - pamiątek postępu technicznego, a nam, inżynierom dostarczy humanistycznej refleksji zawodowej.

1000-lecie Gdańska jego współczesne środowisko intelektualne uczi swoiście, włączając się w europejski nurt ochrony krajobrazu kulturowego.

Waldemar Affelt

Przewodniczący Komitetu Seminarium:

- prof.dr hab.inż. Zbigniew Cywiński.

Informacji udzielają:

Sekretarz Seminarium:

- Waldemar Affelt, tel. 472- 531 lub 472-083;

Z-ca Sekretarza:

- Marek Boraczyński, tel.471-797 lub 471-147;

Sekretariat Seminarium:

- Ewa Jaworska, tel. 471-716.

Adres:

International Seminar
PRESERVATION OF THE INDUSTRIAL HERITAGE
- GDAŃSK OUTLOOK

Politechnika Gdańska,
Wydział Budownictwa Lądowego
ul. Majakowskiego 11/12,
80-952 GDAŃSK

Informacje zebrał i opracował:

Waldemar Affelt-W.B.L., współpraca - Biuro Rektora

Redakcja techniczna, skład i druk:

Zakład Poligrafii PG - 500 egz.